

רבי היה יושב יום אָחד, וְהִיא מִסְתַּכֵּל בְּדִבְרֵי הַזֶּה, שְׁפָתוֹב (דברים ל.ד) בְּצַר לָךְ וּמִצְאוּךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ. אָמַר, מִה שְׁאִמַּר מִשֶּׁה שִׁיחֶיהָ בְּסוּף הַיָּמִים, כָּל אוֹתָם הַצָּרוֹת הָרַי בָּאוּ, וְתִשׁוּבָה עַד עֵתָה טָרַם נַעֲשֶׂתָה.

בְּעוֹד שֶׁהִיא יוֹשֵׁב, בָּא אֱלֹהֵינוּ, זְכוּר לְטוֹב. אָמַר לוֹ: רַבִּי, בְּמֵה הִתְעַסַּקְתָּ? אָמַר לוֹ: בְּזֵה שְׁאִמַּרְתָּ הַתּוֹרָה, שְׁכַשְׁכְּבוּ אוֹ צָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּסוּף הַיָּמִים, שִׁיעֲשׂוּ תִשׁוּבָה לְאַלְתֵּר, שְׁפָתוֹב בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ, וְעַד עֵתָה לֹא שָׁבוּ בְּתִיבְתָא.

אָמַר לוֹ: חֲיִיךָ רַבִּי, בְּדִבְרֵי הַזֶּה מִתְעַסֵּק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם הַזֶּה, וּבָא מִכָּאֵל, הָאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס הַגְּדוֹל שְׁלֵהֶם, וּמִבְקֵשׁ מִתִּי יֵצְאוּ בְּנֵי אֱהוּבָיו מִתַּחַת לְגִלּוֹת אָדוֹם. וְאָמַר: אֵתָה פְתַבְתָּ בְּתוֹרַתְךָ, שְׁכַשְׁכְּבוּ אוֹתָם הַעֲנֻשִׁים עַל מִה שִׁעֲשׂוּ, מִה כְּתוּב? (שם) כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ.

אָמַר לוֹ: יְבוֹא סַמָּאֵל, הָאֶפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁל אָדוֹם, וְיִטְעֵן עִמּוֹ לְפָנָי. בָּא סַמָּאֵל, וְטָעֵן מִכָּאֵל דְּבַר זֶה כְּבָרְאֵשׁוּנָה. אָמַר סַמָּאֵל: רַבּוֹן הָעוֹלָם, אֵתָה הוּא שְׁאִמַּרְתָּ שֶׁתְּהִיָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל תַּחַת שְׁלֹטוֹן אָדוֹם, עַד שִׁיחֶיו צְדִיקִים לְפָנֶיךָ, וְהָרַי כָּלֶם רְשָׁעִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה נִנְף בּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שְׁאִמַּר הַלְשֵׁנָה עַל בְּנֵיו, וּבְכַר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי מִלִּין, וְאָמַר לְמִכָּאֵל: מִכָּאֵל, הִנֵּה לָךְ לְהִיּוֹת יוֹרֵד לְרֵאשׁ הַכְּתוּב, שְׁפָתוֹב וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ, וְאַחַר כֵּן כְּתוּב כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ.

אָמַר מִכָּאֵל: רַבּוֹן הָעוֹלָם, הִנֵּה

רַבִּי הוּהָ יְתִיב יוֹמָא חַד, וְהוּהָ מִסְתַּכֵּל בְּהָא מִיְלְתָא, דְּכְתִיב (דברים ה.ל) בְּצַר לָךְ וּמִצְאוּךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ. אָמַר, מִה דְאָמַר מִשֶּׁה דִּיהוּי בְּסוּף יוֹמָא, כָּל אֵינוֹן עֲקָתִין הָא אָתוּ, וְתִשׁוּבָה עַד כְּעֵן לָא אֲתַעֲבִידָא.

עַד דִּיהוּהָ יְתִיב, אָתָא אֱלֹהֵינוּ זְכוּר לְטוֹב, אָמַר לִיהָ, רַבִּי בְּמָאי אֲתַעֲסַקְתָּ. אָמַר לִיהָ בְּהָאי דְאָמַרְתָּ תּוֹרָה, דְּכַד יִיתוֹן עֲקָתִין לְיִשְׂרָאֵל בְּסוּף יוֹמָא, דִּיעֲבֹדוֹן תִּשׁוּבָה לְאַלְתֵּר, דְּכְתִיב בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ, וְעַד כְּעֵן לָא תְבוּ בְּתִיבְתָא.

אָמַר לִיהָ חֲיִיךָ רַבִּי, בְּהָאי מִיְלְתָא אֲתַעֲסַק קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יוֹמָא דִּין, וְאַתָּא מִכָּאֵל אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסָא רַבָּה דִּילְהוֹן, וּבְעֵי דְאֵימַתִּי יִפְקוֹן בְּנוֹהֵי רַחֲמֵיהּ מִתַּחַת גְּלוּתָא דְאָדוֹם. וְאָמַר, אֵתָה פְתַבְתָּ בְּאוֹרֵייתְךָ, דְּכַד יִסְבְּלוּן אֵינוֹן עוֹנְשֵׁיָא עַל מִה דִּיעֲבֹדוּ, מָאי כְּתִיב. (שם ה.לא) כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ.

אָמַר לִיהָ, יִיתִי סַמָּא"ל אֶפּוֹטְרוֹפּוֹסָא דְאָדוֹם וְיִטְעִין עִמִּיהָ קַמָּאי. אָתָא סַמָּא"ל. וְטָעִין מִכָּאֵל מִלְתָּא דָּא, כְּדְבַקְדְּמִייתָא. אָמַר סַמָּא"ל, מָאֲרִי דְעֲלָמָא, אֵתָה הוּא דְאָמַרְתָּ דְתַהוּי כְּנִישְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל תַּחַת שׁוּלְטָנָא דְאָדוֹם, עַד דִּיהוֹן זְפִאִין קַמָּךְ, וְהָא כְּלַהוֹן חֲיִיבִין עַד יוֹמָא דִּין.

בֵּיהָ שִׁעֲתָא אֲנִיזִפִּיהָ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל דְאָמַר דִּלְטוֹרָא עַל בְּנוֹהֵי, וְעַרְק תְּלַת אֲלָפֵי מִלִּין. וְאָמַר לְמִכָּאֵל, מִכָּאֵל הוּהָ לָךְ לְמַהוּי שְׁפִיל לְרִישִׁיהָ דְקָרָא, דְּכְתִיב (שם) וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ, וְאַחַר כֵּן כְּתִיב (שם) כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ.

אָמַר מִכָּאֵל, מָאֲרִי דְעֲלָמָא, הוּהָ לָךְ לְרַחֲמָא

לך לרחם עליהם, אתה רחום, וכך נקראת. אמר לו: שבועה נשבעתי ביום שנגזר הדין לפני עד שישוכו, ואם פנסת ישראל פותחת בתשובה כמו עין של מחט, אני אפתח לה שערים גדולים.

פְּרַשְׁתָּ לָךְ דָּרְךָ

בא וראה, הקדוש ברוך הוא מגן לצדיקים שלא ישלטו בהם בני אדם, והקדוש ברוך הוא הגן על אברהם שלא ישלטו בו ובאשתו. בא וראה, השכינה לא יזה מעם שרה. באותו הלילה בא פרעה לקרב אליה. בא המלאך והלקה אותו. וכל פעם שהיתה שרה אומרת הלקה - היתה מלקה. ואברהם הוא התחזק ברבונו, שהרי שרה לא יכלו לשלט עליה. זהו שכתוב (משלי כח) וצדיקים ככפיר יבטח. וכאן הוא נסיון, שלא הרהר אברהם אחרי הקדוש ברוך הוא.

אמר רבי, בא וראה שמשום כך לא צנה אותו הקדוש ברוך הוא לרדת למצרים, אלא הוא מעצמו ירד, כדי שלא יהיה פתחון פה לבני העולם, שאמר לו כך, ואחר כך הצטער על אשתו. עד כאן.

מְדַרְשׁ הַנְּעֻלָּם

לך לך. רבי יהודה פתח, (שיר ו) הנצנים נראו בארץ עת הזמר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. אמר רבי יהודה, בא וראה כמה יש לו לאדם להכשיר מעשיו לפני בוראו ולהתעסק בתורתו יומם ולילה, שמעלת התורה למעלה מן כל המעלות.

שאמר רבי יהודה, שתי טובות גדולות יש בתורה - חיים ועשר,

עלייהו, את רחום, וכך אתקריאת. אמר ליה אומא אומיתי ביומא דאתגזרא דינא קדמאי, עד די יתובון. ואי פנישתא דישראל, אפתחת תשובה פעינא דמחטא, אנא אפתח לה תרעין רברבין.

פְּרַשְׁתָּ לָךְ דָּרְךָ

תא חזי, קודשא בריך הוא מגן לצדיקא, דלא ישלטון בהון בני אנשא, וקודשא בריך הוא אגין על אברהם, דלא ישלטון ביה ובאנתתיה.

תא חזי, שכינתא לא אתעדי מעם שרה. בההוא ליליא, אתא פרעה למיקרב בהדה. אתא מלאכא, ואלקי ליה. כל אימת דהוה שרה אמרה אלקי, הוה מלקי.

ואברהם הוא אתקיף במאריה, דהא שרה לא יהון יכלי לשלטאה עליה. הדא הוא דכתיב, (משלי כח) וצדיקים ככפיר יבטח. והכא נסיונא הוא, דלא הרהר אברהם אבתריה דקודשא בריך הוא.

אמר רבי, תא חזי דבגין כך, לא פקיד ליה קודשא בריך הוא לנחתא למצרים, אלא הוא מגרמיה נחת, בגין דלא יהא פתחון פה לבני עלמא, דאמר ליה כך, ולבתר אצטער על אנתתיה. עד כאן.

מְדַרְשׁ הַנְּעֻלָּם

לך לך. רבי יהודה פתח, (שה"ש ב"ב) הנצנים נראו בארץ עת הזמר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. אמר רבי יהודה, בא וראה, כמה יש לו לאדם להכשיר מעשיו לפני בוראו, ולהתעסק בתורתו יומם ולילה. שמעלת התורה למעלה מן כל המעלות.

דאמר רבי יהודה, תרין טבין רברבין אית באורייתא, חיים, ועותרא.

שְׁכֵתוֹב (משלי ג טז) אַרְךָ יָמִים
בַּיְמִינָה בְּשִׂמְלֵאלָה עֶשֶׂר וְכָבוֹד.
אָמַר רַב פֶּפְאָה, אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה הֵם.
אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, הַכְּבוֹד הוּא
בְּכֹלל הָעֶשֶׂר, שְׁמֵי שַׁיֵּשׁ לוֹ עֶשֶׂר,
יֵשׁ לוֹ כְּבוֹד, וּבִמְהָ יִזְכֶּה הָאָדָם
לְכָל? בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בֵּא וּרְאֵה, אֵינְךָ
בְּכָל לִילָה וְלִילָה שְׂאִינוֹ אוֹחִז
מִטְטְרוֹיִן שֶׁר הַפְּנִים כֹּל נִשְׁמָתָם
שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים
בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, וּמְרָאָה אוֹתָן לְפָנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִמְתִּינִים
מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת וְדוֹמְמִים מִלּוֹמֵר
שִׁירָה, עַד שֶׁיִּתְּכַנְּסוּ נַפְשוֹת
הַצְּדִיקִים עִמָּהֶם, וַיִּזְמְרוּ בִּיחַד
לְאֵל עֲלִיּוֹן.

שְׁנֵאמַר הַנִּצְנָנִים נִרְאוּ בְּאַרְצָן -
אֵלּוּ הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ. עַתָּה
הַזְּמִיר הַגִּיעַ - אִזּוֹ הוּא עַת לְזַמֵּר
לְבוֹרְאֵם בִּיחַד. וְקוֹל הַתּוֹרָה נִשְׁמַע
בְּאַרְצָנוּ - זֶה מִטְטְרוֹיִן, הַבָּא
לְאַסֵּף נִשְׁמָתָם שֶׁל צְדִיקִים לְזַמֵּר
לְיִצְרָם בְּכָל לִילָה וְלִילָה, שְׁנֵאמַר
(תהלים קמט) יַעֲלֶזּוּ חֲסִידֵיךָ בְּכָבוֹד
יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. מֵהוּ
בְּכָבוֹד? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה
מִטְטְרוֹיִן.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֵידי, כָּל
נִשְׁמוֹתָם שֶׁל צְדִיקִים נִגְזְרוּ מִתַּחַת
כְּסֵא הַכְּבוֹד, לְנַהֵג אֶת הַגּוֹף כְּאֵב
הַמְּנַהֵיג אֶת הַבֶּן, כִּי בִלְתֵי
הַנְּשִׂמָה לֹא יוֹכֵל הַגּוֹף לְהִתְנַהֵג
וְלֹא לְדַעַת וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאוֹ.
שְׁהִירֵי אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, הַנְּשִׂמָה
הִיא מוֹרָה וּמִלְמִדָה לְאָדָם,
וּמִחֲנֻכָתוֹ בְּכָל דְּרָךְ יֵשֶׁר.

וּבִשְׁעָה שֶׁשׁוֹלַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא אוֹתָהּ לַגּוֹף מִמְקוֹם הַקְּדוֹשׁ,
מְבַרְךָ אוֹתָהּ בְּשִׁבְעַת בְּרָכוֹת. זֶהוּ
שְׁכֵתוֹב (בראשית יב) וַיֹּאמֶר ה' אֵל
אַבְרָם, זֶה הִיא הַנְּשִׂמָה, שֶׁהִיא
א"ב, לְלַמֵּד אֶת הַגּוֹף, וְר"ם עֲלִיוֹ,
שֶׁמִּמְקוֹם רָם וְנִשְׂאָ בָּאָה. וְמֵה

דְּכֵתִיב, (משלי ג טז) אַרְךָ יָמִים בַּיְמִינָה בְּשִׂמְלֵאלָה
עֶשֶׂר וְכָבוֹד. אָמַר רַב פֶּפְאָה, אֵלּוּן תִּלְתָּא הוּוּ.
אָמַר לִיה רַבִּי יְהוּדָה, כְּבוֹד בְּכֹלל הָעוֹשֶׂר הוּא.
דְּמֵאן דְּאִית לִיה עוֹתָרָא, אִית לִיה יְקָרָא, וּבִמְהָ
יִזְכֶּה הָאָדָם לְכָל, בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, תָּא חֲזִי, אֵינְךָ בְּכָל לִילָה
וְלִילָה, שְׂאִינוֹ אוֹחִז מִטְטְרוֹיִן שֶׁר
הַפְּנִים, כֹּל נִשְׁמָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,
הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, וּמְרָאָה אוֹתָן לְפָנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּמִמְתִּינִים מִלְּאֲכֵי הַשֶּׁרֶת
וְדוֹמְמִים מִלּוֹמֵר שִׁירָה, עַד שֶׁיִּתְּכַנְּפוּ נַפְשוֹת
הַצְּדִיקִים עִמָּהֶם, וַיִּזְמְרוּ בִּיחַד לְאֵל עֲלִיּוֹן.

שְׁנֵאמַר הַנִּצְנָנִים נִרְאוּ בְּאַרְצָן, אֵלּוּ הָעוֹסְקִים
בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ. עַתָּה הַזְּמִיר הַגִּיעַ, אִזּוֹ
הוּא עַת לְזַמֵּר לְבוֹרְאֵם בִּיחַד. וְקוֹל הַתּוֹרָה
נִשְׁמַע בְּאַרְצָנוּ, זֶה מִטְטְרוֹיִן, הַבָּא לְאַסֵּף
נִשְׁמָתָן שֶׁל צְדִיקִים, לְזַמֵּר לְיִצְרָם בְּכָל לִילָה
וְלִילָה, שְׁנֵאמַר (תהלים קמט ה) יַעֲלֶזּוּ חֲסִידֵיךָ בְּכָבוֹד
יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. מֵהוּ בְּכָבוֹד. אָמַר רַבִּי
יְהוּדָה זֶה מִטְטְרוֹיִן.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֵידי, כָּל נִשְׁמוֹתָן שֶׁל
צְדִיקִים, נִגְזְרוּ מִתַּחַת כְּסֵא הַכְּבוֹד, לְנַהֵג
אֶת הַגּוֹף, כְּאֵב הַמְּנַהֵיג אֶת הַבֶּן. כִּי בִלְתֵי
הַנְּשִׂמָה, לֹא יוֹכֵל הַגּוֹף לְהִתְנַהֵג, וְלֹא לְדַעַת
וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאוֹ. דְּהָא אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ,
הַנְּשִׂמָה הִיא מוֹרָה וּמִלְמִדָה לְאָדָם, וּמִחֲנֻכָתוֹ
בְּכָל דְּרָךְ יֵשֶׁר.

וּבִשְׁעָה שֶׁשׁוֹלַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָהּ לַגּוֹף
מִמְקוֹם הַקְּדוֹשׁ, מְבַרְךָ אוֹתָהּ בְּשִׁבְעַת
בְּרָכוֹת, הֵדָא הוּא דְכֵתִיב, וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם,
זֶה הִיא הַנְּשִׂמָה, שֶׁהִיא א"ב, לְלַמֵּד אֶת הַגּוֹף,
וְר"ם עֲלִיוֹ, שֶׁמִּמְקוֹם רָם וְנִשְׂאָ בָּאָה. וְמֵה
אָמַר לִיה, לָךְ לָךְ מֵאַרְצָךְ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ, מִדִּירְתְּךָ,